

Statočný valach

V jednej sedliackej izbičke za bielym lipovým stolom sedelo raz dakol'ko dobrých susedov, zhovárajúcich sa medzi sebou o gazdovských veciach.

Jeden sťažoval sa, že má mrcha kone:

"Ani neviem," povedá, „ká zlá nevôľa stala sa im, či ich sluha dakde prehnal, či sú ochvátené, či ká im je skaza?! Ale čože robiť - človek nemôže vždycky sluhovi za päťami chodiť, ako mu zaobchodí so statkom."

"Eh, ba moje volky sú ta!" povedal druhý. "Môj Ďuro je naoko dosť ľarbavý, ale ku statku je dobrý, a moje volky poprávajú sa od polroka tak, akoby kládol na ne."

"A už, susedia moji," povie domáci gazda, "viete, že ja nerád veľa hovorievam, ale čo poviem, to stojí. Keď je reč o čel'adi, nuž ja vám len toľko poviem, že nad môjho valacha nieto v celom svete statočnejšieho, čo by tak verne slúžil a v ničom gazdu neoklamal. A - veď vám je to radosť len pozrieť na tie ovce, čo ten pasie, a nikdy ešte nič pri nich neschyblo."

"Pekné sú, pekné, tie vaše barance," povie sused, "lebo na to už každý len prisvedčí, že ten váš valach rozumie sa do svojho. Ale oklamať, neoklamať, to sem-tam. Keby tak na to prišlo, verte mi, že je aj váš valach len taká stonoha ako ktorýkoľvek druhý." "Ale môj Janko?"

"Veru, váš Janko - je taká stonoha ako ktorýkoľvek druhý."

"A už to zas nie!" povie gazda.

"A už to veru hej! A keď sa vám vidí, že len z pestva hovorím, čo stojí stávka - no!"

"Pre mňa trebárs sto zlatých!"

"Dobre, stojí tých sto zlatých," povie sused, podávajúc gazdovi ruku. "Ak mi váš valach nepredá najkrajšieho baranca a nepovie vám, že mu ho alebo vlk chytil, alebo čo také - ja vám dám tých sto zlatých!"

Ostatní susedia potvrdili stávku, že "nebude statočný človek, kto nedá."

Na tretí deň, ešte len brieždiť sa začalo, už milý sused bol ďaleko za dolami, za horami. Stúpal hore chodníkom na sálaš.

"Hej, sto zlatých - pekný groš pre sedliaka!" podskočil si; ba dobre, že z kože nevyskočil od radosti, lebo ich držal už ako v hrsti. "Čože? Dám mu pekné slovo a tvrdý toliar - ten sa mu tiež pekne v očiach zablyští!"

Už popredku videl, ako mu valach vysadí baranca. A medzi takýmto premýšľaním tak ľahko minul sa mu čas, že ani nevedel, kde sa vzal, len keď už psi zhučali naňho pri samej kolibe.

"Pánboh daj šťastia, Janko! Akože sa máš?"

"Pánboh daj, pánboh daj! Ta - ďakujem pekne - vitajte!"

Z reči do reči pustili sa do rozprávky - ako obyčajne na salaši. Rozprávali si bohvie o pom, len o baranovi nie. Lebo statočnosť valachova ukazovala sa z každého slova, čo len preriekol. A táto statočnosť hneď spočiatku akoby bola sama zavrátila milého kupca nastoľko, že si tento nijak netrúfal len tak nič po nič pustiť sa do veci. Už sa aj bál, že bohďaj ak nepríde o tých sto zlatých. A v tom strachu aj pozabúdaval všetko, čo si bol popredku cestou premyslel. Ani nevedel, čo má ďalej povedať a jak to navliecť.

Azda že by bol pri poctivosti ešte aj odišiel, ale ho to len omínalo a tie nešťastné barance zbl'áčali v košiari. Nebodaj obadali svoj čas, keď ich valach vypúšťať zvykol. Aj že už bola rosa obschla, tašiel tento vyhnať si ovečky na zelenú pašu.

"Alebo teraz, alebo nikdy!" posmelil sa sused a začal hneď k veci.

"Ej, čiže to pekné barance! Kol'kože ich máš?"

"Malo by ich byť päťdesiat a sto; ale veru som ich ja už dávno nečítal."

"Ej, tam ten s s tým zvoncom, čiže je pekný! Či by si mi ho nemohol prepustiť?"

"Ej, čože by vám ho nie? Ba veru vám ho prepustím, aj krajšieho vám vyberiem; len skorej musím gazdovi povedať."

"Eh, čože tam po gazdovi! Azda gazda o všetkom musí vedieť? - Janko!" tľapol mu sused na plece a pozrel mu do očí, "Janko! - Ja - a ty!"

"Ja - a vy? Hm!" zahl'adel sa milý Janko do neba, akoby za bieleho dňa chcel hviezdy čítať, lebo nechápal, čo to má znamenať.

"Veď ti ja to azda darmo nežiadam," hovorí sused, podávajúc mu tvrdý toliar, "no na, na-na, len si vezmi! Čože máš cifrovať sa, lepšie zide sa to tebe ako tvojemu gazdovi - a len mi daj toho baranca - ešte sa ti môžem dobre odslúžiť; - veď to azda nie celý svet, čo len jeden baranec - daj ti mi bože!"

A tak ďalej prehováral, cifroval, ako vedel najlepšie.

Dobrý valach už mu aj päť ráz chcel dať toho baranca na toľké unúvanie, ale bohvie čo mu to nedopustilo; dosť i chcel a predsa nemohol. Aj napokon mu ho len nedal a nedal; takže pán sused musel s prázdnu kapsou naspäť do domu.

Príde domov, tu ani kyslé mlieko! Zamosúrený, namrzený, nemal nikde posedenia, nikde spočinku: jest' sa mu nechcelo, spať nemohol; ľúto mu bolo, že valacha pokúšal, ale mrzelo ho aj, že nevykonal, čo chcel.

"Bodaj ťa, aby ťa, veď si toto len neslýchal; to mi čert musel pošepnúť tú celú stávkú!"

Domáci ľutovali svojho dobrého gazdu, lebo ho radi mali; ale najväčšmi ho ľutovala jeho krásna jedinka Hanka, lebo ho aj najradšej videla.

"Ale tatko, pekne vás prosím, povedzteže mi, povedzte, čo sa vám to stalo? Veď ste ráno taký veselý vyšli z domu a teraz ste taký ako obarený!"

A dotiaľ ho unúvala, dotiaľ chodila za ním, kým jej všetko nevyrozprával, čo prihodilo sa mu.

"Už by," povedá, "neľutoval tých sto zlatých, čert tam po nich, len by som mohol dáť dostať toho baranca; veď by som hľadel potom aj valacha odškodovať."

Zelené hory, krásny háj! Pod ním v hlbokkej doline počuť hrkotanie bystrého potôčika; nad ním počuť zvonce pášucich sa po zelenej pažiti barancov. Pekné sú to baran-ce, poslušné ako dobré deti, lebo ich aj dobrý šuhaj pasie, - spravodlivý, čo nikdy v ničom svojho gazdu neoklamal.

"Hoj, nieže tam, barance moje, krajom húšťavy, nie! Tam ešte rosa neobschla; sem sa na čistinku, sem, - budem vám gajdovať, aby ste sa mi lepšie pásli!"

Zahučali gajdy a valach preberá na nich dierky. Ale hoci on jak krásne preberá, predsa ešte sto ráz krajšími hlasmi ozývala sa k nemu blízka húšťava.

"Ej, ba či by moje gajdy tak pekne vedeli gajdovať?" pomyslí si šuhaj a pristúpi k húšťave. A hľa, na kraji húšťavy vidí susedovú Hanku, ako spievajúc zbiera okolo kríkov zrelé jahody. Prestali gajdy a Janko, akoby sa nič nestálo, zohol sa, aby odtrhol pred nohami peknú jahôdku, potom druhú, tretiu, a čo ja viem, koľko - všetko to najkrajšie jahody. Len keď už ich mal hodné pierko, osmelil sa a podal ich dievčaťu. Usmialo sa dievča na pekné jahody, zaradoval sa šuhaj nad úsmevom dievčaťa. Pierko a úsmech oboznámili dve duše tak, že potom popri jednoduchom kráčajú, zbierali krajom húšťavy jahody.

Až keď už plný bol košík jahôd a plné bolo srdce šuhajovo krásou dievčaťa, sadli si obidvaja ku pokojne pášucemu sa stádu pod tŕňou konáriského buka. Zahrávalo sa tu dievča s bielym barancom a zabával sa šuhaj s krásnym dievčaťom; bozkávalo dievča krásneho baranca a dal bozkávať sa baranec. Ale keď šuhaj dievča chcel bozkať pekné dievčaťko, uhlo ono hlávkou.

"Daj mi," povedá, "daj mi skorej tohoto baranca!"

"Ach, veru by ti ho dal, duša moja! Dal nielen jedného, ale aj viac pekných barancov, keby tak boli moje, ako sú nie. Ale čože by mi potom povedal gazda?"

"Veď o tom gazda nemusí vedieť; a ty mu ľahko povieš, že ti skapalo."

"Nuž veď je tak. - Ale hop, to by nebolo dobre, veď by to bolo cigánstvo! - Ach, ta choď len, ta! Radšej ťa nebozkám, akoby potom pre teba mal cigániť."

Nezahrávala sa viacej Hanka s tichým barancom a nezabával sa Janík s krásnym dievčaťom. Ona odchádzala smutná domov a smutný dlho za ňou pozeral šuhaj.

"Prídi," tak volá, "prídi zajtra! Azda namyslíme sa inak, alebo ty, alebo ja."

Sotva znovu vyšlé slnce obsušilo studenú rosu, vyhnal valach stádo na pašu, aby páslo sa ponad húšťavu a on aby čakal na krásnu Hanku. I prišla ona zasa, a obšmietajúc sa okolo šuhaja, hladkala a objímala jeho biele barance. - Ale keď ju on chcel objasť, vyšmykla sa mu ako ryba.

"Daj mi," povedá, "daj mi skorej tohoto baranca; veď ty ľahko povieš gazdovi, že ti skapalo."

Myslel neborák valach, myslel, čo má urobiť, nebolo mu ani tak, ani tak.

"Uverí mi môj dobrý gazda, uverí; čože by mi neuveril? Ale, keď to zas len nemôže byť dáť po pravde. - Eh, ta choď ta! Radšej ťa nebozkám, ako by som mal pre teba gazdu oklamať!"

Prestalo dievča hladkať baranca a smutné poberalo sa preč. Ale ešte smutnejší za ňou pozeral valach. Lúto mu bolo aj dievčaťu aj baranca, už ju aj naspäť chcel volať, že jej ho dá; ale to nešťastné cigánstvo zavše ho odradilo od toho.

"Prídi," tak volá za ňou, "prídi na ráno, ak inak nebude, možno že ti ho len dám, toho baranca."

Na tretí deň ráno zdalo sa nášmu valachovi, akoby i to slnce bolo popreobliekalo sa do krajších bleskov, akoby tie jeho barance boli krajšie, poslušnejšie; obliekol si teda aj on čistú košeľu, pristrojil sa ako do kostola a tak vyhnal svoje stádo na zelenú pašu ku hrubému buku.

Hľadali si barance mäkkú trávičku. Onedlho došlo i dievča a hľadalo krajom húšťavy zrelé jahody a to vedno i s dobrým valachom. Až keď už plný bol košík jahodami a plné bolo srdce šuhajovo láskou k dievčaťu, zasadli si pod starý konáriský buk. Hladká tu dievča biele barance a hladká šuhaj líce dievčaťa; bozkáva ono tiché barance, ale keď ju chce šuhaj bozkať, uhne skoro hlávkou.

"Sľúbil si mi," povedá, "sľúbil si mi toho baranca."

"Ach," zavzdychlo sa dobrému Jankovi, "sľúbil som ti ho, sľúbil; nuž poručeno pánu bohu, keď inak nie, už si ho len vezmi!"

A hľa, dievča stalo sa tiché ako jahniatko a neodchýlilo viacej hlávkou od dobrého šuhaja.

Dobre lebo nebárs. Prišla tu po kuse noc a chladný vetrík ochladil horúcu krv valacha. Neborák valach! Včera, pokým bavil sa pri boku krásneho dievčaťa, trápila ho láska; a dnes, len čo prebudil sa, hneď začala ho obracať stará poctivosť, volajúc k nemu neprestajne: "Valach, valach, kde ti baranec?!"

Ako čo by už na tretí deň nič nebol jedol, tak smutno vypúšťal z košiara krdel'. Či by to naozaj tak bolo s tým barancom? - Prečíta krdel', ale čo chybí, to chybí: nemohol nikdy dočítať do tých sto a päťdesiat! Čím ďalej, tým väčšmi kaboní sa. Pozerá hneď na barance, hneď do doliny k hrubému buku; ale tu nemá ani baranca ani dievčaťa.

"Eh!" zahrozí proti húšťave päsťou, "keby si mi teraz prišla, veru by ti nedal toho baranca, čo by si sto ráz krajšia bola! Ale čože? Na Mitra budú počty - a baranca nieto! Akože povieš gazdovi?"

Podoprie sa na valašku a myslí, myslí za hodnú chvíľku; tu i tu poškrabe sa za ušima, tu i tu zakyvka hlavou, ale dák nič nemohol vymyslieť. Zrazu vyskočí naradovaný:

"No," povedá, "už viem, takto: Spýta sa ma gazda: 'Valach, kde ti je baranec?' Ja mu poviem: 'Hja, gazda, kdeže baranec! Keď som pásol na úslní stádo, zabľúdil baranec do húšťa a tam ho čert vzal!' - Ale veď mi ho čert nevzal, veď som jej ho sám dal. No, z toho je nič, nepoviem tak; to by bolo cigánstvo!"

Ako prvej, zas len zamyslí sa neborák valach; čo pobehe zaháňať barance, to postane a na valašku podopretý myslí - myslí: 'Poviem, že mi ho vlk schytil. Hm, - to by bolo, veď vlk neraz uchytil baranca; ale čože, veď mi zas len vlk neschytil. No, aj to by bolo cigánstvo, ani tak nepoviem. Ale mu len predsa dačo musím povedať. - Gazda sa ma spýta: "Valach, kde ti je baranec?" -

"Ja, nuž" kývnem plecom. 'Či ti ho ukradli?' "Nie!", 'Či ti ho vlk schytil?' 'Nie', 'Či si ho sám predal?' 'Nie!' 'Nuž, kdeže ti je v pekle?' No, akože teraz poviem? Eh, poviem, že som ho dal peknému dievčaťu, aby sa mi dalo bozkať.

- No, na moju pravdu, hľa, to bude; to je aspoň nie cigánstvo. Tak poviem, nechže mi gazda stiahne zaň, veď ja preto ešte budem chlap!

Príde tu Demitra, gazdovia sa schádzajú, aby odobrali počty a baču a valachov vzali na otázku. Ale náš statočný valach veru povedal pravdu a milý sused musel tých sto zlatých zložiť.

"Hej, kmotre!" ozvali sa druhí susedia, "to bol drahý baranec!"